

Ignatusha G.O. Alexandr Voronin – the founder of Holy Ascension Church in Kaniv (1989-2013)

The article is devoted to the moral and cultural relations of the Ukrainian Diaspora's public and religious leader – Alexander Voronin with the homeland. One aspect of his activity was revealed in the financial assistance in the construction of the Holy Ascension Church in Kaniv, where his family from. All Alexandr Voronin's activity was the display of his Christian and patriotic education, life philosophy, experience and his dedication to the national traditions.

Keywords: Ukraine, Diaspora, charity, church, autocephaly, homeland, rebirth, tradition, patriotism, education.

УДК 94:[341.384+351.862.22](477)(430)“19/20”

Т. В. Черкас

ПИТАННЯ РЕПАРАЦІЇ КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У ДВОСТОРОННІХ ВІДНОСИНАХ УКРАЇНИ ТА НІМЕЧЧИНИ (КІН. ХХ – ПОЧ. ХХІ ст.)

У статті розглядається питання повернення культурних цінностей, які були вивезені з території під час другої світової війни. Під час війни німці з території України вивезли багато культурних та історичних цінностей. Від коли Україна стала незалежною, а Німеччина об'єдналася, обидві країни погодилися, що втрачені або незаконно вивезені культурні цінності, що знаходяться на їх територіях, буде повернуто власникові або його правонаступникові. А в разі неможливості їх віднайдення мова повинна йти про рівноцінне відшкодування.

Ключові слова: Україна, Німеччина, реституція, культурно-історичні цінності.

Болючою й до цього часу практично не вирішеною проблемою українсько-німецьких відносин залишається питання реституції культурних та історичних цінностей. Ця проблема набула особливого значення у зв'язку з безпрецедентними руйнуваннями та грабунком історичних та архітектурних пам'яток, музеїв, архівів і бібліотек на окупованих територіях у роки Другої світової війни. Зокрема, в Україні було розграбовано 151 музей, знищено або вивезено на Захід близько 300 000 експонатів, 51 млн. книг, 46 млн. архівних справ. У Паризьких мирних договорах 1947 р. з колишніми сателітами фашистської Німеччини (Італією, Угорщиною та Болгарією) містилися статті про реституцію культурних цінностей. Передбачалося, що коли в окремих випадках ці країни не зможуть провести реституцію предметів, які становлять художню, історичну або археологічну цінність і є частиною культурного, надбання нації, з території якої ці предмети було вивезено їхніми арміями, владою або громадянами силою чи з примусу, то вони зобов'язані передати предмети такого самого ґатунку і приблизно рівноцінні вивезеним [1, с.56].

Аналіз документів про знищення і вивезення під час Другої світової війни писемних джерел з України свідчить про те, що імперські сили робили цю справу професійно і цілеспрямовано, переслідуючи свої корисливі цілі. Вони знищували і вивозили за межі нашої країни писемні джерела насамперед для того, щоб спотворити історичну правду і пам'ять народів, поставити під сумнів їхню національну самобутність, державність і саме існування [2, с. 206].

До музеїв, архівів і бібліотек німці виявляли підвищений інтерес, інтерес, глибоко продуманий, спланований і прорахований буквально у деталях, викладений у спеціальних інструкціях, довідниках. Був сформований і спеціальний апарат для виявлення, вивчення та захоплення цінностей, що оголошувалися трофейним. Так само ретельно, як планувалося, реалізовувалися акції пограбування. Після входження німецьких військ до того чи іншого культурного центру музеї, картинні галереї, архіви, бібліотеки закривалися, все їхнє майно піддягало консервації. У кожному випадку призначався уповноважений, який відповідав за збереження музейних, бібліотечних, архівних фондів, що віднині належали Третьюму рейху.

Далі до справи приступали спеціалісти Оперативного штабу “Наука”, що був підрозділом Міністерства окупованих Східних територій рейхслейтера А. Розенберга, створеного за особливим наказом Гітлера. У ньому працювали 350 експертів, наділених особливими повноваженнями, – кваліфіковані історики, мистецтвознавці, архівісти, бібліофіли. Заперечувати їм не наважувалися навіть чиновники гестапо. У кожного з експертів була спеціальна група допоміжного персоналу. Ці люди ретельно збирали, реєстрували, вивчали і каталогізували конфісковані скарби. При “штабі Розенберга” діяла спеціальна “Головна робоча група України”, очолювана спочатку гауптс-лейтером Зайботом, а потім штаббайнзатцфюрером Антогом. Названий орган складався з робочих груп “Західна Україна”, “Південна Україна”, “груп” у великих культурних центрах України – Харкові, Житомирі, Полтаві, Дніпропетровську та ін. Керівництво “Головної робочої групи України” перебувало у Києві. При “штабі Розенберга” діяли також “Окремий штаб бібліотек” і штаб “Образотворче мистецтво” [3, с. 16].

Слід зазначити що багато “трофеїв” було приховано від рейху міністрами, губернаторами, генералами і навіть рядовими працівниками, щоправда якщо перші прибирали до рук найцінніші колекції то останні задовольнялися музейними чи бібліотечними “дрібничками”, яким часто не було ціни. Ці награбовані цінності таємно переслалися до Німеччини друзинам і рідні. А завершував це “пекельне” коло особисто

Адольф Гітлер. Художник з молодих років, він планував збудувати у своєму рідному місті Лінці помпезну галерею "Музей фюрера". До колекції якої ввійшли б і награбовані картини з України [4, с. 8].

Пункти комплектування знаходилися в Києві, Сімферополі, Харкові, Мінську та Ризі. Далі усе найцінніше відправлялося до рейху, у так звану "бібліотеку Сходу", до якої увійшло 120 тис. конфіскованих книг і близько 11,5 тис. найменувань журналів. Рейхом було привласнено мільйони архівних справ. Конфісковано значну частину унікальних фондів Центрального архіву давніх актів, архіву Жовтневої революції, повністю – зібрання кінофондів, фотодокументів, низки обласних архівів.

Слід наголосити, що ретельний відбір та зберігання окупантами творів мистецтва, бібліотечних збірок, архівних фондів стосувалися лише частини культурної спадщини українського народу, тобто тільки того, що було потрібне для пропагандистських та інших цілей. Решта – підлягала знищенню або викидалася [5, с. 137].

По закінченні Другої світової війни СРСР вдалося знайти на території Німеччини і повернути на батьківщину частину награбованих і вивезених гітлерівцями культурних цінностей. Частина німецьких культурних цінностей також була переміщена на територію України. У 50-х рр. XX ст. за рішенням Ради Міністрів СРСР Німецькій Демократичній Республіці було передано колекцію картин Дрезденської галереї та інших експонатів. Правовий статус тих цінностей, що залишилися, визначено національним законодавством України. Зокрема, Законом України "Про вивезення, ввезення і повернення культурних цінностей" (1999 р.) встановлено, що культурні цінності, переміщені на територію України внаслідок Другої світової війни, є частковою компенсацією за заподіяні окупантами збитки [6].

Наприклад, у листопаді 1998 р. Комітет з питань культури і духовності спільно з Фондом імені Ганса Зайделя провів міжнародний семінар "Культурна політика ФРН". Зокрема, було проаналізовано досвід інтеграції культурних закладів нових федеральних земель, бюджетна політика в сфері культури, застосування пільгового оподаткування книговидавництва, роль приватного капіталу в розвитку культури, досвід збереження національної культурної спадщини в Баварії. Наголошувалось на тому, що механізм реституції культурних цінностей повинен працювати на українсько-німецький діалог [7, с. 25].

Реституція культурних цінностей донині залишається однією з найскладніших і невіршених проблем у міжнародному співтоваристві. Згідно з Декларацією держав антигітлерівської коаліції 1943 р., Паризькими мирними договорами 1947 р., а також Протоколом до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей на випадок збройного конфлікту 1954 р. правовідносини при Реституції культурних цінностей виникають не між законним власником цього майна та особою, у володінні якої воно опинилося, а між державами, що регулюються нормами міжнародного публічного права. Оскільки при вирішенні питань Реституції культурних цінностей виникає чимало колізій у міжнародному праві, що продовжує розвиватися, помітна роль належить також національному праву.

14 лютого 1992 р. глави країн СНД підписали у Мінську (Білорусь) Угоду про повернення культурних та історичних цінностей державам їх походження. Однак парламент Російської Федерації не ратифікував Угоду, і її реалізацію не розпочато. Україна уклала кілька міжнародно-правових угод щодо взаємін збереження і повернення культурних цінностей, втрачених і незаконно переміщених під час Другої світової, війни (з Польщею, Угорщиною, Німеччиною), веде переговори з іншими країнами. Внаслідок цього Україна одержала втрачені археологічні експонати з Херсонського краєзнавчого музею, частину фресок Михайлівського Золотоверхого собору XI ст. у Києві та, в свою чергу, передала Німеччині "Архів Баха" тощо. Реституційна проблема зафіксована і в ст. 54 Конституції України. Держава вживає заходів для повернення в Україну культурних цінностей народу, що знаходяться за її межами.

Активна культурна співпраця між Україною і Німеччиною неможлива без вирішення усіх спірних питань між ними. До таких, зокрема, безпосередньо належить проблема реституції культурних цінностей. У 1993 році покладено початок формуванню правової бази для взаємного повернення культурних цінностей. В статті 16 угоди між урядами України і Федеративної Республіки Німеччини про культурне співробітництво від 15 лютого 1993 року з цього приводу зазначається: "...сторони погоджуються, що втрачені або незаконно вивезені культурні цінності, що знаходяться на їх територіях, будуть повернуті власнику або його правонаступнику". Стаття 12 спільної Декларації про основи відносин між Україною і ФРН від 9 червня 1993 року продовжує: "...турбота про культурні цінності однієї сторони, що знаходяться на території іншої сторони, їх збереження, є природним виявом нових взаємин між Україною і Німеччиною".

У статті 12 Декларації заявляється про прагнення двох держав розвивати і надалі культурне співробітництво. Свідченням нового, якісного рівня відносин є турбота про збереження і повернення культурних цінностей однієї держави, що знаходяться на території іншої держави. Цей факт є закономірним проявом нових взаємин між Україною і Німеччиною. Обидві країни погодилися, що втрачені або незаконно вивезені культурні цінності, що знаходяться на їх територіях, буде повернуто власникові або його правонаступникові [8, с. 54-55].

Безпосередня практична робота в цьому напрямі розпочалася під час перших переговорів між делегаціями України та Федеративної Республіки Німеччини 12-13 липня 1993 р. в Києві. У ході їх проведення з'ясувалося, що німецька сторона володіє великим інформаційним матеріалом про переміщення культурних цінностей у воєнні та післявоєнні роки. З 500 тисяч переданих до СРСР цінностей 160 тис. були українського походження. На територіях обох країн залишається ще значна кількість культурних цінностей, які мали б належати іншій стороні. Під час зустрічей було домовлено утворити двосторонню комісію у справі реституції, провести роботу з підготовки спільної угоди, встановити безпосередні контакти між культурно-науковими інституціями. Сторони домовилися здійснити обмін культурними цінностями, які становлять історичну спадщину обох країн. Так, газета "Берлінер морген пост" повідомила, що 9 березня 1994 р. послу України в ФРН М. Пісковому було передано культурно-історичні

цінності, які у 1944 році вивезено до Німеччини з Херсонського краєзнавчого музею. Археологічні знахідки, найстаріші з яких датовано V тис. до н.е., передав президент Пруського культурного фонду проф.Вернер Кнопф. Повернення культурно-історичних цінностей Україні було відповіддю на передачу Інститутом археології НАН України у 1993 році так званих “кабловських знахідок” I-III ст., які увійшли до експозиції Бранденбурзького музею Берліна.

Згодом в Україну було повернуто 700 книжок з Пфальбаумузею м. Унтерульдингена, а до Бремена передано портрет Ганса фон Маре. Як відзначив голова Національної комісії з питань повернення в Україну культурних цінностей, доктор мистецтвознавства Олександр Федорук, “...ця фаза еволюції реституційних відносин між Україною і Німеччиною базується на довірі і щирості”. Не дивлячись на те, що під час першого туру переговорів німецька делегація порушувала питання повернення до Німеччини 1500 фахових книг про цукрову промисловість з Берлінського інституту, а українська – щодо повернення фотоархіву, вивезеного з Києва, який зберігається в Бундес-архіві. Ці переговори знайшли відображення у протокольному документі, а це є сподівання і надія, що німецька сторона не тільки домагатиметься законно отримати німецькі культурні цінності, що зберігаються на території України, не тільки вимагатиме створення повного реєстру втрачених цінностей і вільного допуску німецьких експертів-спеціалістів до музейних сховищ, а й, адекватно, ставитиме проблему в площину договірних умов.

Другий тур переговорів із означених вище проблем проходив у Мюнхені протягом 1-4 листопада 1994 р. На них українська делегація інформувала німецьку сторону про страшні втрати, яких завдано війною Україні, і передала партнерам по переговорах каталог творів живопису Київського музею західного і східного мистецтва, втрачених під час війни (упорядник – Олена Рославець). Німеччина погодилась фінансувати роботу українських експертів у бібліотеках, архівах, музеях ФРН. У свою чергу, німецькі експерти передали список своїх культурних цінностей, втрачених у ході війни, з проханням вивчити їх на предмет можливої наявності на території України. Досягнуто згоди щодо створення робочих груп фахівців, які будуть опрацьовувати ці питання для остаточного їх вирішення [8, с. 110-111].

Продовжується співробітництво у галузі повернення культурних цінностей. Підтвердженням є робота українсько-німецької комісії з питань повернення втрачених або незаконно переміщених культурних цінностей. Для вирішення цього питання на території Німеччини відбулося засідання українсько-німецької комісії.

Досягнуті домовленості наповнилися конкретним змістом. Так, німецька сторона неодноразово підкреслювала, що передача Україною німецькою переміщеною внаслідок Другої світової війни музичного архіву Співочої Академії Берліну (фонд № 441 Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтв України) сприйнята в Німеччині з вдячністю та розцінюється як жест доброї волі Уряду України. Зусиллями обох сторін найближчим часом буде розроблено спільний проект у справі каталогізації, наукового опрацювання, використання та оцінки фонду музичного архіву Співочої академії Берліну.

Важливою подією в контексті розвитку українсько-німецьких відносин стала церемонія передачі Державним Міністром з питань культури у відомстві Федерального канцлера ФРН України ікони XVI ст. “В’їзд в Єрусалим”, що була викрадена в 1984 р. з Національного музею у Львові.

Свого часу Національний комітет по контролю за переміщенням культурних цінностей (нині – Державна служба контролю) порушив перед Німецькою стороною питання про розшук ікони “В’їзд в Єрусалим” і передав “Каталог культурних цінностей, викрадених з музеїв та культових споруд України (1984-1998)”, до якого було внесено зазначену ікону. Вона була вивезена до Голландії. Згодом її придбав німецький колекціонер і передав на збереження до музею ікон м. Рекленхаузен.

На підставі розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 лютого 2004 року № 77 р. німецькій стороні були передані альбоми “Збірка гравюр із картин французьких художників флористів XVII-XVIII ст.” та “Твори Школи Бертена”. Зазначені цінності були переміщені на територію України в результаті Другої світової війни та знаходилися на зберіганні в Музеї мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків (до основного фонду занесені ніколи не були).

Акт передачі Німеччині її культурних надбань засвідчує, що відносини України і ФРН у галузі повернення культурних цінностей перспективні, ґрунтуються на нормах міжнародного права і внутрішнього законодавства, на засадах взаємної довіри і поваги.

23 травня 2005 р. співголова з німецької сторони згаданої українсько-німецької комісії, посол з особливих доручень, доктор Тоно Айтель відвідав Державну службу контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України. Українська сторона поінформувала про реорганізаційні процеси, що відбуваються у Державній службі контролю. Предметом обговорення був стан виконання Протоколу VI засідання українсько-німецької комісії з питань повернення втрачених або незаконно переміщених культурних цінностей, яке відбувалося 2-3 вересня 2004 р. у Ялті.

Німецька сторона передала копії експертних висновків стосовно 270 творів німецького походження, які зберігаються у Національному музеї історії України, 15 картин з Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури, 1 картини з Полтавської картинної галереї, 1 картини з Сумського художнього музею (пп. 11, 12 протоколу). Українська сторона повідомила, що зазначені документи будуть опрацьовані після надходження їхніх оригіналів дипломатичними каналами.

З метою уникнення непорозумінь українські експерти намагаються чітко окреслити рамки і форми взаємних реституцій. У широкому контексті культурного співробітництва реституційний процес невід’ємний від нормативно-моральних оцінок і зобов’язань. Німецькі партнери не завжди розуміють паритетність реституцій, іноді не враховують історичної правди. Адже наша земля залишилася спустошеною після війни, яку розпочала саме Німеччина. Тому переговори в цій ділянці відносин є особливо складними і делікатними, яких, проте, не можна уникати.

На виконання домовленостей двох попередніх протоколів до Києва 13-16 серпня 1995 р. прибуло чотири німецьких експерти. Програмою їх перебування займалася Національна комісія з питань повернення в Україну культурних цінностей при Кабінеті Міністрів України. Німецькі експерти прагнули ознайомитися з фондами Національного музею історії України, Київського музею західного і східного мистецтва, Національного художнього музею. Проте українська сторона зайняла досить виважену позицію, вважаючи, що переговори повинні вестися з урахуванням тих величезних втрат, яких зазнала Україна під час другої світової війни. Українські експерти вважають, що потрібно постійно і наполегливо ставити питання про розшук наших пограбованих культурних цінностей, їх повернення. В разі неможливості їх віднайдення мова повинна йти про рівноцінне відшкодування. Що стосується німецьких трофейних цінностей, які знаходяться в наших музеях, то потрібно розробити програму їх реституції, яка б враховувала інтереси України і відповідала б сучасним міжнародним нормам. До музеїв України під час війни потрапила незначна кількість трофейних німецьких цінностей. Це були пам'ятки, які радянське керівництво вважало за доцільне передавати Україні як часткову компенсацію за знищені війною культурні цінності (на основі мирних угод 1947 року, актів контрольної ради в Німеччині, наказів головного командування РВАН (Радянської військової адміністрації Німеччини). Більшість таких трофеїв знаходиться у Київському музеї західного та східного мистецтва (приблизно 18 тис. одиниць збереження) та в Національному музеї історії України (близько 500 одиниць збереження). В Україні було пограбовано всі значні музейні колекції і вивезено до Німеччини за далеко неповними підрахунками 330 тис. унікальних музейних експонатів, не кажучи вже про втрату багатьох пам'яток культури. Повністю спалено 15 музеїв.

Аналіз результатів візиту німецьких експертів в Україну в серпні 1995 р. дозволяє зробити такі висновки. По-перше, переговори з німецькою стороною проходили без належної правової бази, яка б точно визначила статус переміщених німецьких цінностей, що зберігаються в музеях України. По-друге, незважаючи на те, що в двосторонніх угодах і протоколах передбачається взаємне інформування про долю і переміщених пам'яток, німецька сторона залишає поза увагою настійні вимоги українських фахівців про передачу Україні списків (реєстрів) наших пам'яток, які перебувають на території Німеччини. По-третє, німецькі експерти наполягали на негайній передачі німецьких культурних цінностей і на вільному відвідуванні та доступі до всієї документації, що стосується цих пам'яток, а також до місць зберігання.

Фахівці Національної комісії з проблем реституції культурних цінностей вважали та вважають, що допуск німецьких експертів до фондів музеїв, бібліотек, архівів, де знаходяться німецькі культурні пам'ятки, передача їхніх реєстрів призведе до того, що Німеччина вимагатиме повернення їх культурних цінностей в односторонньому порядку, а це не відповідає інтересам України. Повернення Німеччині цих пам'яток, які Україна отримала після війни як компенсаторну реституцію, без адекватного відшкодування наших втрат буде сприйнято народом України як подвійне пограбування.

У зв'язку з цим Національна комісія з питань повернення культурних цінностей розробила практичні рекомендації відповідно до національних інтересів України. Виважена позиція обох сторін дозволила в період з 27 по 29 лютого 1996 р. в Берліні провести третє засідання українсько-німецької міжурядової комісії з питань повернення втрачених або незаконно вивезених культурних цінностей. В результаті переговорів німецьким експертам надано можливість ознайомитися 16 липня 1996 р. з фондами Київського музею західного та східного мистецтва.

Визнання кожною стороною історичних прав і обов'язків на цивілізованому рівні дасть змогу переступити межу взаємних дорікань і знайти кардинальні способи розв'язання реституційної проблеми вже в недалекому майбутньому [8, с. 112-117].

Питання Реституції культурних цінностей є не вирішеним і на сьогоднішній день, постійно відбуваються переговори, а також обмін культурними цінностями між Україною та ФРН. На жаль політика України щодо Реституції культурних цінностей виглядає значно активнішою ніж з німецької сторони.

Аналізуючи комплекс проблемних питань в українсько-німецькому співробітництві варто відзначити, що відбувається вирішення досить нагальних гуманітарних питань, таких як, розвиток національно-культурного життя німецької етнічної меншини в Україні, виплата компенсацій жертвам примусової праці та нацистських концтаборів, реституції культурних цінностей. Основним завданням України в контексті розгляду даного питання є отримання німецької матеріально-фінансової допомоги для вирішення різноманітних проблем.

Український народ вижив, як вижила і його культура. Та шкода, заподіяна війною та окупацією, дається взнаки і понині. Але якщо людські втрати відновити неможливо, то збитки від вивезених з України творів мистецтва та інших культурних і наукових надбавок можуть бути хоч частково відшкодовані справедливою реституцією. Для новоствореної Української держави це було б актом щирого визнання та поваги.

Джерела та література

1. Міжнародні відносини та зовнішня політика (1980-2000 рр.): Підручник. – К.: "Либідь", 2001 – 624 с.
2. Актуальні питання виявлення і дослідження пам'яток дослідження та культури. – К., 1999 – Ч. 1. – 1999. – 301 с.
3. Акуленко В.І. Охорона пам'яток культури в Україні 1917-1990. – К.: Вища шк., 1991 – 237 с.
4. Гейкен Е. На головних напрямках стабілізації // Політика і час. – 1996. – № 12. – С. 4-9.
5. Карлова В. Державна політика у сфері культури: проблеми та напрями здійснення в сучасних умовах // Зб. наук. праць / Гол. ред. В.В. Лях. – Випуск 39. – К.: Український цент духовної культури, 2004. – 256 с.
6. Йоханнес Еберт: "Усі програми Гете-Інституту ми створюємо з місцевими партнерами" // День. – №123, четвер, 2 липня 1998 року.
7. Макаревич М. Посланець німецької культури // Політика і час. – 1996. – № 12. – С. 50-52.
8. Яцишин М. М. Українсько-німецькі культурні зв'язки кінця 80-х – у 90-і рр. XX ст. / М. М. Яцишин. – Луцьк: Вежа, 1999. – 204 с.

Черкас Т. В. Вопрос репарации культурно-исторических ценностей в двусторонних отношениях Украины и Германии (кон. XX – нач. XXI вв.)

В статье рассматривается вопрос возвращения культурных ценностей, которые были вывезены из территории во время Второй мировой войны. Во время войны немцы из территории Украины вывезли много культурных и исторических ценностей. Когда Германия объединилась, Украина стала независимой, обе страны согласились, что потерянные или незаконно вывезенные культурные ценности, находящиеся на их территориях, будут возвращены владельцу или его правопреемнику, а в случае невозможности их отыскания речь должна идти о равноценном возмещении.

Ключевые слова: Украина, Германия, реституция, культурно-исторические ценности.

Cherkas T. V. Questions of repatriation historical and cultural values in bidirectional relations of Ukraine and Germany (end of XX cent. – begin of XXI)

This article describes issues on returning cultural values back, had been exported from Ukraine at a time of WW II. German troops bring out of Ukraine lot of worth, historical and cultural. When Ukraine become independent, and German united, both countries took a deal to return lost or illegally exported cultural and historical values, located on their territories, to the proper owner or his inheritor. In case of inability to find lost things, there should be a talk about fair compensation.

Keywords: Ukraine Germany restitution cultural historical values

УДК 338.43.02 (477)“199/ 201”

В. М. Пекарчук

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ: ЗМІНИ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У ВИМІРІ ВІДРОДЖЕННЯ ТА РОЗВИТКУ КУЛЬТУР ЕТНОМЕНШИН (1990–2000–і роки)

У статті на основі архівних, статистичних матеріалів, аналітичних напрацювань попередників розглянуто місце і роль Міністерства культури і туризму України у процесі відродження і розвитку культури етноменшин протягом 1990 – 2000-х років. Враховувався фактор наступності та перспективності в управлінських компетенціях Міністерства. Значна увага приділена формам співпраці відомства з національно – культурними товариствами, а також діяльності створених громадських рад. Особлива увага приділена з'ясуванню діяльності Міністерства у сфері законотворення, виконання спільних програм, виставки роботи тощо.

Ключові слова: етноменшини, міністерство, уряд, держава, культура, фестиваль, мистецтво, міжкультурний діалог.

З початку незалежності Міністерство культури УРСР вирішувало питання по створенню в областях центрів національних культур, національних закладів культури і мистецтв, фольклорно-етнографічних центрів, етнографічних архівів, організувало фольклорні експедиції.

На сьогоднішній день ця важлива проблема в Україні перебуває на стадії початкового висвітлення. Мета і завдання цієї розвідки полягають у показі, узагальненні проблем культурної само ідентифікації. Деякі аспекти зазначеної проблеми одержали фрагментарне висвітлення в працях В. Наулка, Я. Калакури, О. Курінного, М. Панчука, В. Котигоренка, Д. Табачника, Г. Москаля, В. Вороніна, Р. Чілачави, Т. Пилипенко. Вони здебільшого присвячені етнологічній структурі українського суспільства, сучасному стану етноменшин, політиці в галузі культури, особливостям процесів етнічного відродження. Особливе значення мала розробка українськими вченими концептуальних підходів до аналізу в цілому етнокультури як саморегульованої системи, сфери реалізації людських цінностей, теорії етносу тощо.

В 1990–2000-і роки Міністерством культури створювалися умови для розвитку професійного мистецтва та самодіяльної народної творчості. При державних концертних організаціях відкривались мистецькі колективи етноменшин, театри-студії в місцях їх компактного проживання. Міністерство культури спільно з Спілкою театральних діячів організувало роботу театру „Дружба” та комісії з питань розвитку драматургії етноменшин. Спільно з Республіканською Радою національних культурних товариств Міністерство культури проводило фестивалі, огляди-конкурси художньої творчості етнічних груп, покази народних обрядів, матеріалів з етнографії і побуту, історичної та культурної спадщини, етносів України. Через Український центр народної творчості здійснювало методичне керівництво гуртками народної творчості, любительськими клубами та об'єднаннями, які працювали при установах культури, виділяло цільові місця для підготовки кадрів творчих та культурно-освітніх працівників з числа представників етносів.

У 1991 р. Міністерство культури УРСР спільно з республіканською Радою національних культурних товариств розробило комплексний план заходів, направлених на задоволення культурних потреб етносів України. Вони випливали з комплексної програми розвитку культур в УРСР у період до 2005 р., затвердженої постановою РМ УРСР (1990 р.), постанови Президії Верховної Ради УРСР (1991 р.) „Про інформацію Комісії ВР УРСР з питань культури та духовного відродження”, „Про стан роботи органів державного управління по створенню умов для розвитку культур національних меншин України”.